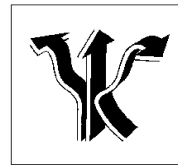

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
СТУДЕНТІВ
з дисципліни
«Гуманітарні зв'язки України з країнами регіону
(країни Європейського Союзу)»
(для магістрів)

Київ 2016

Підготовлено доцентом кафедри міжнародних відносин та суспільних комунікацій Кияницею Л.Л.

Затверджено на засіданні кафедри міжнародних відносин та суспільних комунікацій МАУП (протокол № 4 від 23 листопада 2016 р.)

Схвалено Вченою Радою Інституту міжнародних відносин та лінгвістики (протокол №4 від 24.11.2016 р.)

Кияниця Л.Л. Методичні рекомендації щодо забезпечення самостійної роботи студентів з дисципліни «Гуманітарні зв'язки України з країнами регіону (кр.ЄС)» (для магістрів). – К.: МАУП, 2016. – 36 с.

Методичні рекомендації містять пояснювальну записку, тематичний план дисципліни “Гуманітарні зв'язки України з країнами регіону (кр.ЄС)”, плани лекцій та семінарських занять, завдання для самостійної роботи, теми рефератів, рекомендації до вивчення тем дисципліни, вказівки до написання індивідуальних робіт, перелік питань для підсумкового контролю знань, а також список літератури.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Самостійна робота студента спрямована на вивчення дисципліни «Гуманітарні зв'язки України з країнами регіону (кр.ЄС)» у повному обсязі шляхом набуття власного досвіду з подальшим його осмисленням та практичною перевіркою. Самоосвіта є однією з основних складових кредитно-модульної системи навчання та має виняткове значення у становленні професійної майстерності та загальної культури магістрів за напрямом «країнознавство».

Виконання запропонованих завдань на засадах модульної організації змісту навчальної дисципліни “ Гуманітарні зв'язки України з країнами регіону (кр.ЄС)” дасть змогу студентам не лише отримати глибокі знання предмету, а й критично та творчо опанувати проблемні питання формування та реалізації зовнішньої політики України. Засвоївши теоретичні знання курсу студент зможе скласти повне уявлення про зміст навчальної дисципліни, а напрацювавши практичні навички аналізу міжнародних подій – матиме творчий підхід до вирішення проблемних аспектів діяльності зовнішньополітичних відомств та ефективного розв'язання конфліктних ситуацій.

Метою вивчення навчальної дисципліни “ Гуманітарні зв'язки України з країнами регіону (кр.ЄС) ” є засвоєння основних положень зовнішньополітичної стратегії Української держави та дослідження механізмів та інструментів вирішення проблем двосторонніх відносин між державами.

Завданнями курсу є:

- ознайомлення із поняттями, методами здійснення та концепціями зовнішньої політики України;
- вивчення особливостей становлення та розвитку зовнішньополітичної стратегії Української держави;
- набуття навичок наукового дослідження проблем зовнішньої політики;
- аналіз конфліктних ситуацій з найближчими сусідами України та знаходження шляхів їх розв'язання;
- засвоїти основні принципи здійснення зовнішньої політики держави, що базуються на українських національних інтересах.

Застосувавши рекомендації самостійної роботи на практиці студент має:

- засвоїти ключові поняття та концепції сучасної зовнішньої політики України;

- набути навичок застосовувати наукові підходи та методи для аналізу зовнішньополітичних проблем;
- розумітися на поточному стані наукових дебатів у рамках дисципліни;
- виявляти витоки й причини сучасних міжнародних суперечок за участю України на різних рівнях аналізу;
- критично осмислювати основні підходи до покращення двосторонніх зв'язків.

Самостійна робота студентів передбачає також вміння працювати не лише з базовими підручниками та навчальними посібниками (“основна література”), але й систематично ознайомлюватись із монографіями, словниками, енциклопедіями та науковими статтями (“додаткова література”) з тематики курсу з метою ефективного засвоєння понять та категорій, розглянутих під час аудиторних занять та написання рефератів і наукових доповідей, аналізуючи відповідні літературні джерела.

Контроль роботи студента є необхідним компонентом навчального процесу, який має на меті визначення реального рівня професійної підготовки студента, а також надання необхідних рекомендацій, сприяючих подальшому розвитку творчої особистості студента. Об'єктами контролю є отримані студентами знання в процесі засвоєння матеріалу дисципліни на лекціях, семінарах, диспутах та під час виконання самостійних та індивідуальних завдань. Логічним завершенням процесу контролю є процедура оцінювання.

Оцінка знань студентів здійснюється за результатами поточного та підсумкового контролю. Поточний та підсумковий контроль здійснюється за кредитно-модульною системою. Форми поточного контролю: експрес опитування на лекціях, тестування, контрольні роботи. Оцінка знань та вмінь студента базується на сумі отриманих балів:

- на лекційному занятті;
- на семінарському занятті;
- під час індивідуальної роботи з викладачем;

Активна участь під час обговорення матеріалу на лекційному занятті надає студенту можливості отримати 1 бал за кожну лекцію.

Контроль під час семінарського (практичного) заняття може бути реалізованим у формі тестування, роботи над індивідуальним завданням, участі студента в обговореннях програмних питань, виступу з доповіддю. Сума балів, отриманих в ході одного семінарського (практичного) заняття, не може перевищувати 5 балів за заняття.

Форма семестрового (підсумкового) контролю – іспит.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

дисципліни

“ Гуманітарні зв’язки України з країнами регіону (кр.ЄС)”

№ п/п	Назва змістового модуля і теми
I	Змістовий модуль I. Концептуально-теоретичні основи вивчення проблемних питань зовнішньої політики держави.
Тема 1	Зовнішньополітичні ресурси держави.
Тема 2	Національні інтереси як основна складова зовнішньополітичного курсу.
Тема 3	Проблема національної безпеки держави.
Тема 4	Формування і реалізація зовнішньополітичного курсу держави.
II	Змістовий модуль II. Сучасні проблеми України як гравця на міжнародній арені.
Тема 5	Основоположні документи зовнішньої політики України.
Тема 6	Основні пріоритети зовнішньої політики України (1991-2012) рр.
Тема 7	Проблеми взаємодії України з міжнародними організаціями.
Тема 8	Україна та формування нової європейської архітектури.
Тема 9	Співпраця Україна – НАТО.
Тема 10	Особливості зовнішньополітичного співробітництва України та США.
Тема 11	Становлення та розвиток Східного вектора зовнішньої політики України.
Тема 12	Проблеми у стосунках України та держав СНД.
Разом годин: 108	

*Зміст самостійної роботи з дисципліни
“Гуманітарні зв’язки України з країнами регіону (кр.ЄС)”*

**Змістовий модуль I. Концептуально-теоретичні основи вивчення
проблемних питань зовнішньої політики
держави.**

Тема 1. Зовнішньополітичні ресурси держави (2 год.)

Зміст лекції

1. Завдання та структура курсу, огляд літератури.
2. Характеристика безпосереднього оточення України.
3. Оцінка місця і перспектив України у світі в геополітичних і геоекономічних категоріях.
4. Характеристика внутрішніх та зовнішніх ресурсів України.

Література [1-10, 14,15, 18-25, 29, 31, 34-38, 43]

Ключові слова:

- демографічні та економічні ресурси
- науково-технічний і освітній потенціал
- умови функціонування
- геополітичне положення
- військово-політичні ресурси
- політико-ідеологічні фактори
- інформаційне поле
- пропаганда
- дипломатичне представництво.

Завдання для самостійної роботи:

1. Визначити атрибути стратегічного партнерства країн-сусідів України.
2. Скласти таблицю-схему, де описати місце та роль України у світі у найближчі 20 років за геополітичними та геоекономічними теоріями.
3. На основі опрацювання рекомендованої літератури здійснити порівняльний аналіз внутрішніх та зовнішніх ресурсів України.

Теми рефератів

1. Науковий, науково-технічний і освітній потенціал України.
2. Роль консульств та дипломатичних представництв у налагодженні економічних зв'язків між Україною та сусідніми державами.
3. Духовний потенціал України.

Питання для обговорення

1. Територіально-географічні, демографічні і економічні ресурси України.
2. Науковий, науково-технічний і освітній потенціал України.
3. Військово-політичні, політико-ідеологічні, інформаційно-пропагандистські, інституційно-дипломатичні ресурси сучасної України.

Рекомендації до вивчення теми 1

Розпочинаючи підготовку питань теми 1 варто усвідомити, що в реаліях сучасного зовнішньополітичного становища України важливим є доцільне використання зовнішньополітичних ресурсів держави. Важливо зрозуміти, що ефективні міждержавні відносини не можуть будуватись без вміння дипломатів уникати, залагоджувати та вирішувати конфлікти.

Студент повинен вміти розрізняти внутрішні та зовнішні ресурси України. Слід звернути увагу на особливості налагодження дружніх стосунків із країнами-сусідами та вибудовування стратегічного партнерства. Необхідно також вміти класифікувати військово-політичні, політико-ідеологічні, інформаційно-пропагандистські, інституційно-дипломатичні ресурси держави за рівнем їх впливу на зовнішню політику України.

При аналізі сутності зовнішньополітичних проблем важливо розуміти, що вони виникають завжди, проте лише за умов ефективної роботи фахівців вдається їх вирішити та не повторювати помилок ведення зовнішньої політики, яких раніше допускалися.

Тема 2. Національні інтереси як основна складова зовнішньополітичного курсу (2 год.)

Зміст лекції

1. Поняття національних інтересів.
2. Зовнішньополітичні інтереси і завдання України.
3. Ідентифікація національних інтересів України.

Література [1-7, 10, 15, 16, 19, 23-25, 27-36]

Ключові слова:

- національні інтереси
- глобальні, регіональні та субрегіональні (локальні)

зовнішньополітичні інтереси

- інтереси виживання
- життєво важливі, основні та периферійні зовнішньополітичні

завдання

- ідентифікація інтересів

Завдання для самостійної роботи:

1. Знайти принципові розбіжності між глобальними, регіональними та субрегіональними (локальними) зовнішньополітичними інтересами.
2. На основі першоджерел та фахової літератури дослідити перші згадки про необхідність дотримання національних інтересів держави при веденні зовнішньої політики.

Теми рефератів

1. Типологія національних інтересів держави.
2. Особливості виконання зовнішньополітичних завдань Україною.
3. Національний інтерес як складова ефективної зовнішньої політики держави.

Питання для обговорення

1. Національний інтерес у політичному діалозі України з ЄС.
2. Дотримання національних інтересів України при співпраці з Російською Федерацією.

3. Наслідки недотримання національних інтересів для міжнародного іміджу України.

Рекомендації до вивчення теми 2

Вивчення цієї теми потрібно починати з розгляду поняття національних інтересів та їхнє бачення українськими політичними силами. Основну увагу слід звернути на класифікацію інтересів і завдань зовнішньої політики держави.

Слід засвоїти принципи ідентифікації національних інтересів, а також ознайомитись із системою вибудовування стратегічних завдань зовнішньої політики України.

Рекомендується провести аналогії за дотриманням національних інтересів різними державами світу та України. При аналізі зовнішньополітичних проблем України слід також звернути увагу на дублювання функцій багатьох зовнішньополітичних відомств як джерело проведення неефективної політики. Важливо запам'ятати, що дотримання національного інтересу є першочерговим для досягнення зовнішньополітичних цілей України.

Тема 3. Проблема забезпечення національної безпеки держави (2 год.)

Зміст лекції

1. Зовнішні загрози і виклики безпеці України.
2. Вплив «нових» міжнародних викликів і загроз безпеці України.
3. Механізми забезпечення національної безпеки України.
4. Проблема визначення стратегічної моделі забезпечення безпеки та обороноздатності України.

Література [6-10, 14,15, 21-28, 37-43]

Ключові слова:

- національна безпека
- виклики та загрози безпеці

- забезпечення безпеки
- обороноздатність
- економічна безпека
- інформаційна безпека
- гарантії безпеки

Завдання для самостійної роботи:

1. Оцінити перспективи створення невразливої до зовнішніх загроз України.
2. Розкрити зміст ідеї З.Бжезинського про Україну як геополітичну противагу Росії.

Теми рефератів

1. Стратегічна модель забезпечення безпеки України.
2. Шляхи попередження загроз національній безпеці держави.
3. Погляди сучасних політиків на забезпечення національної безпеки України.
4. Міжнародні виклики національній безпеці.

Питання для обговорення

1. Ризики та можливості позаблокового статусу України, її приєднання до однієї з існуючих систем колективної безпеки.
2. Подолання проблем і конфліктів у відносинах з країнами-сусідами як запорука безпеки України, її суверенітету та територіальної цілісності.
3. Необхідність обговорення проблем забезпечення реальних гарантій безпеки України: в рамках загальноєвропейського дискурсу стосовно нової моделі європейської безпеки, на тематичних міжнародних заходах, у форматі дво- та багатосторонніх переговорів тощо.

Рекомендації до вивчення теми 3

Для з'ясування сутності проблеми забезпечення безпеки України потрібно в першу чергу звернути увагу на те, що більшість загроз сформувалися після розпаду біполярної системи міжнародних відносин із набуттям Україною незалежності. Це зумовило появу ще одного сильного

сусіда (Російську Федерацію), яка досі не мириться із самостійністю України та прагне повернути її до свого складу. Саме в такому напрямку слід розглядати загрози для України із Півночі та Сходу.

Необхідно врахувати, що механізм забезпечення національної безпеки України досі остаточно не сформований, а модель забезпечення безпеки та обороноздатності України остаточно не визначена.

Досліджуючи погляди на протистояння сучасним загрозам слід виходити зі спроб сучасних політологів пояснити нові світові реалії і спрогнозувати динаміку подальших змін у світі. Детально рекомендується зупинитись на змінах у стратегії функціонування Північно-Атлантичного альянсу та перевагах і недоліках приєднання України до ОДКБ.

Тема 4. Формування і реалізація зовнішньополітичного курсу держави (2 год.).

Зміст лекції

1. Механізм напрацювання і реалізації зовнішньої політики України.
2. Оформлення конституційної і нормативної бази здійснення зовнішньополітичної діяльності.
3. Президент як основний орган зовнішньополітичних зносин.
4. Уряд України у проведенні зовнішньої політики держави.
5. Міністерство закордонних справ України: історія, роль, завдання, структура.
6. Роль Верховної Ради в зовнішній політиці України.

Література [3-10, 14,15, 17, 25, 27, 33-35, 38]

Ключові слова:

- документи та нормативно-правові акти
- зовнішньополітичний курс
- стратегічне планування зовнішньої політики
- групи впливу

Завдання для самостійної роботи:

1. Порівняти переваги та недоліки конституційної і нормативної бази здійснення зовнішньополітичної діяльності.
2. Підготувати сценарій проведення рольової гри «Прийняття механізму реалізації зовнішньої політики України Верховною Радою України», використовуючи метод моделювання ситуації.

Теми рефератів

1. Формування зовнішньополітичного курсу держави: загальний огляд.
2. Методи дослідження ефективності зовнішньополітичного курсу держави.
3. Переваги та недоліки механізму «президентської» зовнішньої політики.

Питання для обговорення

1. Характеристика основних ланок механізму формування і реалізації зовнішньополітичного курсу України.
2. Формування механізму «президентської» зовнішньої політики: аналіз переваг і слабких сторін.
3. Бачення зовнішньої політики України основними суспільно-політичними силами українського суспільства.
4. Характеристика основних груп впливу (внутрішніх і зовнішніх) в українській зовнішній політиці.
5. Проблема стратегічного планування зовнішньої політики України.

Рекомендації до вивчення теми 4

Важливим при вивченні механізму напрацювання і реалізації зовнішньої політики України є усвідомлення того, що його основною метою є одержання паритетного розподілу владних повноважень для наступного їх використання у практиці зовнішньополітичних зносин.

Розпочинаючи самостійне вивчення нормативної бази здійснення зовнішньополітичної діяльності необхідно чітко усвідомити, що основним

документом залишається Конституція України, а доповнюють її ряд документів, що регулюють поведінку Української держави на міжнародній арені (законодавчі та підзаконні акти, постанови Кабінету Міністрів України, укази президента України та ін.). Складність вивчення основних ланок зовнішньополітичного механізму полягає зокрема в тому, що функції багатьох інституцій часто співпадають та дублюються, що ускладнює контроль за діяльністю спеціальних органів, відповідальних за ту, чи іншу місію.

Розглядаючи бачення зовнішньої політики України основними суспільно-політичними силами українського слід враховувати матеріали соціологічних опитувань, рейтингові дослідження та аналітичні статті спеціалізованих видань. Потрібно мати на увазі високий ступінь впливу ЗМІ на громадську думку.

Варто чітко усвідомити лобістський характер української зовнішньої політики при характеристиці внутрішніх і зовнішніх груп впливу на зовнішньополітичну поведінку держави.

Проблема стратегічного планування зовнішньої політики України має досліджуватися з позиції нейтральної сторони та з урахуванням притаманних лише Україні специфічних умов: місця, часу, культури, етноменталітету, інституційних форм, певних обставин, що склалися в часи незалежності тощо. Її не можна розглядати відірвано, спираючись лише на досвід інших держав.

Тема 5. Основні положення документи зовнішньої політики України (2 год.)

Зміст лекції

1. Основні положення і особливості Закону «Про основні напрями зовнішньої політики України» 1993 р.
2. Основні положення й особливості Закону «Про основи внутрішньої і зовнішньої політики України» 2010 р.

3. Основні положення і недоліки "Стратегії національної безпеки України" 2007 р.
4. Зовнішньо- і внутрішньополітичний фон розвитку України у момент створення і прийняття Військової доктрини України 2004 р.

Література [1-4, 9, 12-15, 23, 48, 49-56, 58]

Ключові слова:

- ЗУ «Про основні напрями зовнішньої політики України»
- ЗУ «Про основи внутрішньої і зовнішньої політики України»
- стратегія
- концепція
- доктрина
- неконвенційні та асиметричні дії
- легітимні дії

Завдання для самостійної роботи:

1. Розробити систему критеріїв типології зовнішньополітичних документів.
2. Виявити основні положення Концепції і Стратегії національної безпеки України 1997 і 2007 рр .

Теми рефератів

1. Типологія зовнішньополітичних документів: критерії та підходи.
2. Причини недосконалості українських нормативно-правових актів стосовно питань зовнішньої політики.

Питання для обговорення

1. Зовнішньо- і внутрішньополітичний фон розвитку України у момент створення й ухвалення законів "Про основні напрями внутрішньої і зовнішньої політики України" 1993 і 2010 рр. і закону "Про основи національної безпеки України" 2003 р.
2. Основні положення і особливості "Концепції національної безпеки України" 1997 р.

3. Зовнішньо- і внутрішньополітичний фон розвитку України у момент створення й ухвалення Закону "Про оборону України" 1991 р.
4. Основні положення і особливості Військової доктрини України 2004 р.

Рекомендації до вивчення теми 5

Розпочинаючи самостійне вивчення законодавчої бази зовнішньополітичної діяльності України рекомендується в першу чергу розглянути зміст державних документів, якими керуються сучасні дипломати та урядовці та визначити ступінь їх відповідності сучасним реаліям міжнародного життя. Згодом потрібно розглянути зміни, яких зазнали ці документи у зв'язку зі зміною влади в державі. Варто звернути увагу на нову форму та на незмінну сутність української нормативно-правової бази через намагання адаптації її до законодавства ЄС. Важливими при цьому є такі риси, як розмивання відмінностей між принциповими сферами компетентності кожного із органів державної влади, а також набуття ними децентралізованої форми прийняття рішень, а відповідно – перекладання відповідальності за ті чи інші кроки один на одного.

Оцінюючи якісні параметри сучасних зовнішньополітичних документів необхідно зупинитись на термінах прийняття, мотивації та причинах змін законодавства, впливі конкретних дій на життя населення, способах та методах ведення переговорів та ставленні до неузгодженості в діях та поглядах з боку міжнародної спільноти.

При самостійному вивченні документів, варто розрізняти концепції, стратегії та доктрини, прийняті за роки незалежності України. Слід звернути увагу на нові угоди, підписані, проте не ратифіковані Верховною Радою України.

Тема 6. Основні пріоритети зовнішньої політики

України (1991-2012) рр. (2 год.)

Зміст лекції

1. Визначення критеріїв для періодизації української зовнішньої політики
2. Періодизація зовнішньої політики України. Основні характеристики її етапів.
3. Політика України із забезпечення її без'ядерності, нейтральності і позаблоковості
4. Політика балансування України між Заходом і Росією
5. Політика форсованого зближення України з НАТО і ЄС.
6. Реставрація політики балансування України між Заходом і Росією.

Література [1-10, 13-15, 3-5, 9- 11, 25]

Ключові слова:

- політика балансування
- форсоване зближення
- без'ядерність
- нейтралітет
- позаблоковість
- пріоритет зовнішньої політики

Завдання для самостійної роботи:

1. Проаналізувати один з етапів української зовнішньої політики (за вибором).
2. Оцінити ймовірність відновлення політики форсованого зближення з ЄС президентом В.Януковичем.
3. Виявити недоліки позаблоковості для України.

Теми рефератів

1. Ядерний фактор у відносинах Україна-Росія.
2. Зовнішньополітична позиція Л.М.Кравчука.
3. Особливості зовнішньої політики Л.Д.Кучми.
4. Еволюція відносин Україна-ЄС за президентства В.А.Ющенко.

Питання для обговорення

1. Проблеми визнання незалежної української держави, її інтеграції у світову спільноту (1991-1994 рр.).
2. Початок зближення України із Заходом.
3. Політика балансування України між Заходом і Росією (1994-2005 рр.).
4. Поступовий відхід від ідеї економічної інтеграції у рамках пострадянського простору (2005-2010 рр.).
5. Загострення розбіжностей в економічній і політичній сфері з Росією.
6. Повернення до політики балансування.

Рекомендації до вивчення теми 6

Основними вимогами до засвоєння питань теми 6 є виділення принаймні 4 етапів у розвитку зовнішньої політики України та розуміння характерних рис цих етапів.

Необхідно зважати на те, що залежно від особи президента в Україні кардинально змінювалася зовнішньополітична позиція держави, а міжнародна співпраця України набувала різних форм.

Для кращого розуміння пріоритетів зовнішньополітичного розвитку Української держави протягом років незалежності потрібно розглянути укази президентів, що перебували на посадах від 1991 р. та інші документи, що можуть надати відомості про орієнтири зовнішньополітичної діяльності та фактори, що впливали на формування таких поглядів.

Потрібно врахувати, що сучасна повторюваність негативних сценаріїв завершення зовнішньополітичних кампаній стала невідворотним наслідком дії внутрішніх владних конфліктів. Ескалація недовіри до влади серед населення зумовлена як дефіцитом демократії та низьким рівнем економічного розвитку, так і високою гетерогенністю суспільства.

Тема 7. Проблеми взаємодії України з міжнародними організаціями (2 год.)

Зміст лекції.

1. Україна і Організація Об'єднаних Націй (ООН).
2. Україна і Міжнародний валютний фонд (МВФ).
3. Україна і Міжнародний банк реконструкції і розвитку (МБРР).
4. Україна і світова організація торгівлі (СОТ).
5. Україна і міжнародні клуби кредиторів (Лондонський і Паризький).
6. Членство України в Раді Європи.
7. ОЧЭС і Україна.
8. Основні напрями діяльності України в Центральноєвропейській ініціативі.

Література [3-5, 10, 14-15, 16, 19, 22-25, 31-34, 44]

Ключові слова:

- міжнародні організації
- державні інститути
- політичний простір
- макрополітичний вимір
- представництво інтересів
- соціальне напруження

Завдання для самостійної роботи:

1. Пояснити основні наслідки приєднання України до Ради Європи однією з перших серед держав пострадянського простору.
2. Порівняти ефективність діяльності України в ОЧЭС та в ЦЄІ.

Теми рефератів

1. Участь України в миротворчій і гуманітарній діяльності ООН.
2. Україна і міжнародні клуби кредиторів (Лондонський і Паризький).

Питання для обговорення

1. Проблема зростання зовнішнього боргу України перед МВФ та МБРР.
2. Наслідки вступу України до СОТ.

3. Перспективи України в ОЧЕС.
4. Співпраця України з міжнародними організаціями з питань освіти та культури.
5. Партнерство України з міжнародними організаціями у боротьбі за чистоту навколишнього середовища.

Рекомендації до вивчення теми 7

Самостійне вивчення теми 7 повинне орієнтуватись на те, що Україна входить до багатьох міжнародних організацій та відіграє помітну роль у кожній із них. Необхідно пам'ятати, що діапазон можливих середовищ співпраці України та міжнародних організацій є надзвичайно широким – від політики та економіки до екологічних проблем та культурно-освітнього співробітництва в міждержавному та цивілізаційному розрізі.

При осмисленні політичних та економічних проблем взаємодії України з міжнародними організаціями слід пам'ятати про неоднозначність оцінок такої взаємодії з боку різних суб'єктів політики та різних політичних сил. Ототожнювати суперечність і проблеми недопустимо, інакше кожна подію доведеться визнавати за конфлікт. Соціальне напруження, що виникає внаслідок невірних кроків українського істеблішменту у взаємодії з міжнародними організаціями, є наслідком різкого погіршення матеріального становища населення, соціальної нерівності в розподілі матеріальних благ, неприйняття масовою свідомістю офіційної зовнішньої політики влади.

Потрібно зважати й на те, що конкуренція і суперництво у зовнішній політиці є результатом неподільності політичної влади.

Тема 8. Україна та формування нової європейської архітектури (2 год.)

Зміст лекції

1. Україна і ЄС. Еволюція стосунків України і ЄС.
2. Механізми і форми співпраці України і ЄС.
3. Програмні документи, що визначають стосунки України і ЄС.

4. Розширення ЄС і вплив цього процесу на його стосунки з Україною.
5. Проблеми і перспективи вступу України до ЄС.

Література [1-3, 7-10, 13, 19-25, 28, 35-37, 39-42]

Ключові слова:

- програмні документи
- наявність переваг
- форми співпраці
- миротворчі сили

Завдання для самостійної роботи:

1. Дати оцінку проблемам вступу України до ЄС.

Теми рефератів

1. Асиметричність стосунків Україна-ЄС.
2. Приєднання України до ЄС: проблеми та перспективи.
3. Підходи до класифікації програмних документів у відносинах України та ЄС.

Питання для обговорення

1. Україна та Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ).
2. Україна й Рада Європи.
3. Взаємини України із субрегіональними європейськими структурами.

Рекомендації до вивчення теми 8

Розглядаючи формування нової європейської архітектури студентам потрібно спиратись на теорію «трикутника європейської безпеки». На прикладі найпотужніших держав ЄС можна чітко прослідкувати, що держава або група держав цілком здатні нав'язати іншим державам свої інтереси, поширювати свої впливи, використовуючи при цьому свої переваги у військовій силі, дипломатії, економічній могутності, технологічному та інтелектуальному розвитку.

Студенти повинні орієнтуватися у процедурі набуття членства у ЄС. Важливо наголосити на тому, що асиметричність у відносинах України та ЄС

має тенденцію до активізації, не лише за кількістю, але й за інтенсивністю впливу, що певною мірою відображається на безпеці України. Водночас необхідно пам'ятати, що асиметрія часто є рушієм державного розвитку, що дозволяє вирішити ряд внутрішніх проблем слабшої держави.

Тема 9. Співпраця Україна – НАТО (2 год.)

Зміст лекції

1. Причини зацікавленості України у вступі до НАТО.
2. Еволюція стосунків Україна-НАТО.
3. Основні етапи розвитку стосунків України і НАТО.
4. Приєднання до програми НАТО "Партнерство заради миру" (1994 р.).
5. Схвалення Плану дій Україна - НАТО (2002 р.)
6. Початок інтенсивного діалогу України і НАТО з питань членства і відповідних реформ (2005 р.)
7. Прийняття позаблокового статусу і продовження співпраці з НАТО.

Література [1-9, 11, 13, 18, 26-32, 34, 44]

Ключові слова:

- "Партнерство заради миру"
- план дій Україна - НАТО
- інтенсивний діалог
- конструктивне управління
- алгоритм управління
- виконання ПДЧ
- ймовірність вступу України
- багатостороння взаємодія

Завдання для самостійної роботи:

1. Розробити план врегулювання сучасного міжнародного конфлікту (за програмою «Партнерство заради миру»).
2. Визначити форми співпраці Україна-НАТО.

Теми рефератів

1. Можливість інтервенція сил НАТО у конфлікти за участю України: за і проти.

Питання для обговорення

1. НАТО в зовнішньополітичній стратегії Л.М. Кравчука
2. НАТО в зовнішньополітичній стратегії Л.Д. Кучми.
3. НАТО в зовнішньополітичній стратегії В. А. Ющенко.
4. Ставлення основних політичних сил і населення України до вступу до НАТО.
5. Характер і особливості стосунків Україна-НАТО в період президентства В. Ф. Януковича.

Рекомендації до вивчення теми 9

Розпочати самостійну підготовку даної теми рекомендується із з'ясування напрямів та принципів діяльності НАТО як політично-військового блоку, привілеїв, які отримують держави-члени альянсу та поглядів на Україну в контексті її можливого приєднання. Важливо зрозуміти, що основна мета угруповання – формування колективної безпеки усіх учасників НАТО та протистояння можливим нападам із боку ворожих об'єднань.

Для кращого розуміння еволюції діяльності НАТО потрібно зупинитись на історії створення та функціонування Північно-Атлантичного альянсу та на стратегічних планах на майбутнє, інформацію про що можна знайти на офіційному сайті організації.

Важливо також звернути увагу на те, що діяльність НАТО не спрямована на знищення, або повне підпорядкування суперника. Альянс намагається діяти узгоджено з інтересами і позиціями усіх учасників організації та на основі компромісу. Рекомендується покроково розглянути загальний алгоритм військової співпраці НАТО з можливими учасниками угруповання, що базується на спільних ученнях та тренуваннях.

Для ефективного засвоєння теми справедливо відвідати інформаційний центр НАТО у Києві.

Тема 10. Особливості зовнішньополітичного співробітництва

України та США (2 год.)

Зміст лекції

1. Значення України для глобальних і регіональних інтересів США.
2. Еволюція стосунків України і США.
3. Динаміка українсько-американських стосунків в 1990-ті, 2000-ні рр. і на сучасному етапі.

Література [1-5, 7, 9,14,15, 16, 25, 28-32, 36, 39, 41]

Ключові слова:

- глобальні інтереси
- наддержава
- стосунки Україна-США
- торгівельна співпраця
- поправка Джексона-Венніка
- сценарії перебігу співпраці
- угоди, домовленості, меморандуми
- безпосереднє спілкування
- принцип обіцянки і поступки
- принцип симетричності діяльності
- дистрибутивні переговори
- інтегративні переговори
- переговори щодо структурування відносин
- «видима співпраця»
- ультиматум
- «видавлювання поступок»
- відтягування рішень

Завдання для самостійної роботи:

1. Визначити основні складові налагодження двосторонньої співпраці Україна-США.
2. Розробити стратегію переговорів для одного з учасників української дипломатичної місії у США.
3. Проаналізувати ефективність співпраці двох держав у сфері торгівлі та інвестицій.

Теми рефератів

1. Посередництво у стосунках Україна-США.
2. Особливості ведення освітньої співпраці між Сполученими Штатами та Україною.
3. Українсько-американське стратегічне партнерство: ілюзія, чи реальність.

Питання для обговорення

1. Основний контекст і особливості розвитку стосунків.
2. Причини зацікавленості США в прийнятті України до НАТО.
3. Вплив США на українську політичну еліту і ступінь її залучення у політичний процес України.

Рекомендації до вивчення теми 10

Універсальним методом вивчення стосунків Україна-США є історичний. Самостійне дослідження особливостей їх розвитку повинно розпочинатися із розуміння їх необхідності, суті та проблем, що виникають на кожному з етапів двосторонньої співпраці.

Важливо запам'ятати основні умови, виконання яких уможливило стратегічне партнерство, а також визначити послідовність етапів співпраці.

Необхідно виділити основні риси, що відрізняють відносини зі США від відносин з іншими державами, що мають бути чіткими, визначеними та недвозначними. Студентам також рекомендується звернути увагу на сукупність моральних принципів, якими повинні керуватися сторони при переговорах для налагодження ефективної співпраці, ознайомитись із

можливими сценаріями двосторонньої співпраці та способів протистояння невігідному партнерству.

Відслідковуючи проблеми білатеральних стосунків студентам потрібно також навчитись проводити їх аналіз, метою якого є порівняння цілей домовленостей з їх результатами, визначення заходів і дій з виконання досягнутих угод та вивчення можливостей проведення наступних раундів переговорів.

Тема 11. Становлення та розвиток

Східного вектора зовнішньої політики України (2 год.)

Зміст лекції

1. Значення України для глобальних і регіональних інтересів Росії.
2. Еволюція стосунків України і Росії.
3. Основні проблеми українсько-російських стосунків.
4. Особливості співпраці України та Росії в енергетичній сфері.
5. Енергетичні стосунки України і Росії в контексті забезпечення енергетичної безпеки Європи.
6. Вплив російських ЗМІ на свідомість громадян України.
7. Причини неприйняття Росією перспектив вступу України до НАТО.

Література [1, 7, 9,15, 16, 25, 28-32, 36, 39, 40]

Ключові слова:

- рівні спілкування
- деструктивний, коригувальний і прогностичний стилі поведінки
- «прихований агресор»
- стратегії «виграти—програти», «програти—програти» та «виграти—виграти»
- добровільна поступка
- співробітництво (проблемно-вирішальна стратегія)
- компроміс
- пристосування

- ухилення
- суперництво
- тверді, нейтральні та м'які тактики
- раціональні та ірраціональні тактики
- психологічне насильство
- тактика демонстративних дій
- тактика фіксації своєї позиції
- тактика дружелюбності

Завдання для самостійної роботи:

1. Розрахувати тактику поведінки Росії по відношенню до України у 2011 р.
2. Описати можливі варіанти розв'язання українсько-російських проблем у відносинах, використовуючи двопараметричну модель К. Томаса.

Теми рефератів

1. Стратегія і тактика поведінки у міждержавному конфлікті (на прикладі Російської Федерації та України).
2. Взаємозв'язок оцінки рангу опонента та передбачення лінії поведінки Росії стосовно України.

Питання для обговорення

1. Динаміка українсько-російських стосунків в 1990-ті, 2000-ні рр. і на сучасному етапі.
2. Основний контекст і особливості розвитку стосунків.
3. Проблема Чорноморського флоту в стосунках Росії та України: поділ ЧФ колишнього СРСР, проблема базування ЧФ РФ на території України, проблема визначення статусу Севастополя після розпаду СРСР.
4. Проблема Криму в українсько-російських стосунках у світлі етноконфесійної ситуації в регіоні.
5. Умови і режим оплати постачань російського газу до України.
6. «Продуктові війни» у стосунках сусідів.

7. Чинник НАТО в українсько-російських стосунках.
8. Дотримання принципу невторчання у внутрішні справи держав з боку Росії та України.

Рекомендації до вивчення теми 11

Самостійно вивчаючи проблемні моменти у стосунках України та Росії студентам варто, по-перше, усвідомити, що ці держави є різними за величиною та потужністю, а по-друге, визначити, які лінії поведінки: суперництво (конкуренція), співробітництво (проблемно-вирішальна стратегія), компроміс, пристосування (поступки) та уникнення (бездіяльність) більш притаманні Росії у відношенні до України та навпаки.

Розглядаючи проблеми Криму та Чорноморського флоту потрібно брати до уваги принципову позицію Росії та схильність до поступок з боку України у питаннях відстоювання національних інтересів. Студенти мають знати, за яких умов найчастіше Україна йде на компроміс для вирішення проблеми.

Важливо розглядати тверді, нейтральні та м'які тактики поведінки у російсько-українських взаєминах як сукупність прийомів впливу Росії на Україну та засобів реалізації імперської стратегії. Необхідно запам'ятати, що одна й та сама тактика часто використовується для вирішення різних складнощів у стосунках.

Тема 12. Проблеми у стосунках України та держав СНД (2 год.)

Зміст лекції

1. Політика України відносно інтеграційних процесів у СНД.
2. Еволюція зовнішньополітичної лінії, що проводить Україна у рамках СНД.
3. Причини пасивної політики і відособленого положення України в СНД.

4. Врегулювання стосунків усередині "ядерної четвірки" СНД - Росії, України, Казахстану і Білорусі.
5. Поділ звичайних озброєнь між колишніми радянськими республіками.

Література [1-10, 14,15, 17, 25, 40]

Ключові слова:

- пострадянські держави
- ядерна четвірка
- статус спостерігача
- головування у СНД
- поділ озброєнь
- етапи інтеграції СНД

Завдання для самостійної роботи:

1. Визначити етап інтеграції СНД.
2. Розмістити у хронологічному порядку форуми держав СНД та їх результати.

Теми рефератів

1. Створення СНД та місце у ньому України.
2. Взаємовиключення підписання Україною угоди про асоціацію та вступу до митного союзу з Російською Федерацією.

Питання для обговорення

1. Спадкоємність політики української влади до неприйняття інтеграційних процесів в СНД за участю Росії.
2. Причини участі України в процесах альтернативної інтеграції в СНД (ГУАМ, РЕВ).
3. Військово-політична і військово-технічна участь України в СНД.

Рекомендації до вивчення теми 12

Принципово важливим є розрізнення східного та західного вектору інтеграції України, які є взаємовиключенням. Студентам необхідно

розглянути основні програмні документи СНД та співставити їх із національними інтересами України.

Варто також оцінити рівень розвитку співпраці із кожною окремо взятою державою Співдружності.

Для вивчення причин недостатньої ефективності функціонування СНД як інтеграційного утворення варто звернутись до історичних першоджерел та прослідкувати процес утворення Співдружності та визначення основної мети діяльності, що є дещо розмитою та нечіткою.

Значну увагу слід приділити розвиткові процесів альтернативної інтеграції в рамках СНД та причин її призупинення.

ВКАЗІВКИ ДО ВИКОНАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ РОБОТИ

Індивідуальна робота передбачає висвітлення українською мовою питань з дисципліни «Гуманітарні зв'язки України з країнами регіону (кр.ЄС)», розміщених під заголовками «Теми рефератів» та «Завдання для самостійної роботи».

Метою індивідуальної роботи є розвиток і закріплення навичок самостійного вивчення теоретичного матеріалу, вміння поєднувати його із практичним застосуванням.

Підготовка до виконання індивідуальної роботи повинна розпочинатися на початковому етапі навчання – в період проведення установчих лекцій.

При виборі теми реферату рекомендується користуватися запропонованою тематикою, розробленою кафедрою міжнародних відносин та міжнародної інформації, або узгоджувати з кафедрою затвердження іншої теми роботи, яка відповідає дисципліні.

У структуру індивідуальної роботи входять: титульний листок, зміст, вступ, основні положення висвітлюваного питання, висновки, перелік

використаної літератури, додатки. Робота може бути виконана в рукописному або друкованому вигляді.

Виконання роботи вимагає творчого підходу, передбачає не дублювання тексту підручника, а аналіз позицій вчених-дослідників, наведених у декількох підручниках, монографіях, періодичних виданнях. Важливим елементом написання роботи є вміння студента пов'язувати теоретичний матеріал із практикою, здійсненням професійної діяльності, а також власними спостереженнями у ході виконання поставлених завдань.

Оцінювання індивідуальної роботи проходить за десятибальною шкалою:

оцінка “10-9” ставиться за роботу, автор якої чітко виклав відповіді на поставлені питання; критично підійшов до вивчення матеріалу; зумів підкріпити теоретичний матеріал практичним застосуванням або ж власними спостереженнями; вивчив додаткову літературу за питаннями, що розглядалися.

оцінка “8-7” ставиться за роботу, автор якої: чітко виклав відповіді на поставлені питання; широко підійшов до вивченого матеріалу, але не зміг підкріпити теоретичний матеріал практичним досвідом.

оцінка “6-4” ставиться за роботу, автор якої: виклав відповіді на поставлені питання; у викладеному матеріалі допустив помилки; обсяг вивченої літератури звів до одного – двох джерел.

оцінка “3-1” ставиться за роботу, автор якої: не зробив спроб самостійного і критичного осмислення проблем курсу; не знає суті поставлених питань; виклав матеріал одного підручника.

Написання індивідуальної роботи (реферату), як одного із видів самостійної роботи студента, є обов'язковим, його написання повинно відповідати наступним вимогам:

1. Зміст повинен відповідати назві обраної теми.
2. Необхідне відображення та узагальнення різних підходів до даної проблематики.

3. Обов'язковими є висновки.

4. Не допускається варіант із "Інтернету" у готовому вигляді.

Кількість аркушів – 15-20 у друкованому вигляді, шр. 14, інт. 1,5.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Зміст поняття "Зовнішньополітична проблема".
2. Мета і завдання зовнішньої політики держави.
3. Поняття національного інтересу.
4. Форми реалізації зовнішньої політики.
5. Світова політика і міжнародні відносини як середовище зовнішньої політики України.
6. Функції зовнішньої політики держави.
7. Проекти іміджевої концепції України.
8. Проблеми формування позитивного іміджу України на міжнародній арені.
9. Основні зовнішньополітичні орієнтири України.
10. Пріоритетні сфери зовнішньополітичної діяльності України відповідно до "Декларації про державний суверенітет України" 1990 р.
11. Без'ядерні принципи Української держави.
12. Геополітичні аспекти зовнішньої політики України.
13. Центральний напрям зовнішньої політики України.
14. Стосунки України зі стратегічно важливими сусідами.
15. Південно-східний вектор зовнішньої політики України.
16. Проблема розподілу Чорноморського флоту.
17. Проникнення російського капіталу в стратегічно важливі об'єкти України як проблема двосторонніх стосунків з Росією.
18. Особливості розмежування сухопутного та морського кордону з Російською Федерацією.
19. Європейський вектор зовнішньої політики України.
20. Основні етапи співпраці України і ЄС.
21. Сучасний стан співпраці з країнами ЄС.
22. Перспективи України відносно асоціації з ЄС в 2011 р.
23. Позитивні і негативні наслідки розширення ЄС для України.
24. Стосунки Україна-ФРН на сучасному етапі.
25. Проблеми українсько-французьких відносин.
26. Італія як важливий торговельний партнер України.
27. Співпраця України з країнами ЦСЄ.

28. Співпраця України та США: проблеми й перспективи.
29. Зовнішньополітичні альтернативи України в новій стратегії національної безпеки США.
30. Проблема інвестицій в українсько-американських стосунках.
31. Зміст сучасної політики США відносно України.
32. Близькосхідний вектор азійської політики України.
33. Центральна і Південна Азія в зовнішній політиці України
34. Південно-східна Азія та Далекий Схід в зовнішній політиці України.
35. Африканський вектор зовнішньої політики України.
36. Латиноамериканський напрям зовнішньої політики України.
37. Причини невідповідності рівня стосунків України з державами Латинської Америки їх потенціалу.
38. Участь України в міжнародних і регіональних організаціях.
39. Співпраця Україна - ООН.
40. Проблеми співпраці Україна - НАТО.
41. Український досвід роботи ОБСЄ.
42. Участь України в Раді Європи.
43. Основні напрями співпраці Україна - ОЧЭС.
44. Наслідки вступу України до СОТ.
45. Співпраця України і ЄБРР.
46. МВФ і фінансова допомога Україні.
47. Співпраця України зі Світовим банком.
48. Україна як учасник міжнародних суперечок

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Основна

1. Бабенко В.Н. Украина – Россия (1991-2010 гг.). Через противостояние к сотрудничеству? Издательство: ИНИОН РАН, 2010 г.
2. Борко Ю. А. От европейской идеи – к единой Европе / Ю. А. Борко; Ин-т Европы РАН. – М.: Деловая литература, 2003. – 463 с.
3. Быковский В. Россия - Украина. Двойные стандарты. Издательство: ЛУч, 2009 г.
4. Внешняя политика в XXI веке: вопросы теории и практики: Матер. научн. семинара / Под. ред. П. А. Цыганкова. – М.: КДУ, 2009. – 232 с.
5. Глотов С. А. Совет Европы как политико-правовой институт: Логические схемы и таблицы / С. А. Глотов. – Краснодар: Сов. Кубань, 1999. – 192 с.

6. Гриневецкий С.Р., Жильцов С.С., Зонн И.С. Геополитическое казино Причерноморья. Издательство: Восток-Запад, 2009 г.
7. Гриневецкий С.Р., Жильцов С.С., Зонн И.С. Черноморский узел. Издательство: Международные отношения, 2007 г.
8. Дробот Г.А. Методология исследования внешней политики: возможности неореализма и принцип уровней анализа / Дробот Г. А. // Вестник Московского университета. – Серия 18. Социология и политология. – 2007. – № 4. – С. 20-33.
9. Европейский Союз на пороге XXI века: выбор стратегии развития / Отв. ред. Ю. А. Борко. — М., 2001. — 471 с.
10. Жильцов С.С. Украина. Перегрузка... Издательство: Восток-Запад, 2009 г.
11. Жильцов С.С., Воробьев В.П., Шутов А.Д. Эволюция политики России на постсоветском пространстве. М.: Изд-во: Восток-Запад, 2010 г.
12. Журавлев А. Параметры эффективности внешней политики в зарубежной библиографии [Электронный ресурс] / Алексей Журавлев // Международные процессы. – Том 4. – Номер 3 (12). – Сентябрь-декабрь 2006. – Режим доступа до джерела: <http://www.intertrends.ru/twelfth/006.htm>
13. Кара-Мурза С.Г., Мусиенко С.Г. Куда идем? Беларусь, Россия, Украина. Издательства: Эксмо, Алгоритм, 2009 г.
14. Касьянов Г. Украина 1991-2007. Очерки новейшей истории. Издательство: Наш час, 2008 г.
15. Климин И.И. Россия и Украина. Трудный путь к взаимопониманию (1990-2009). Издательство: Нестор, 2009 г.
16. Конференция Объединенных Наций в Сан-Франциско (25 апреля – 26 июня 1945 г.). – М.: Политиздат, 1980. – 710 с.
17. Косолапов Н. А. Анализ внешней политики: основные направления исследований / Н. А. Косолапов // Мировая экономика и международные отношения (МЭМО). – 1999. – №2. – С. 77-85.
18. Косолапов Н. Внешняя политика и внешнеполитический процесс субъектов международных отношений / Н. Косолапов // Мировая экономика и международные отношения. – 1999. – № 3. – С. 64-73.
19. Кочетков В. В. Внешняя политика государства в XXI веке: теория(и), методология, прикладной анализ [Электронный ресурс] / В. В. Кочетков // Вестник Московского университета. – Серия 18. Социология и политология. – 2008. – № 4. – Режим доступа до джерела: <http://www.socio.msu.ru/documents/vestnik/archive/vestnik-4-08.doc>

20. Курылёв К.П. ГУАМ – как одно из направлений альтернативной интеграции в СНГ. // Статья. // СНГ: проблемы, поиск, решения. Ежегодник. Москва: Изд-во РУДН, 2009. С.309-322.
21. Курылёв К.П. Политика Украины в отношении региональной системы безопасности. // Статья. // Материалы IX-й Международной конференции «Беларусь в современном мире». БГУ, 29 октября 2010 г. Минск: Издательский центр БГУ, 2010 г. С. 34-38.
22. Курылёв К.П. Политика Украины на Африканском континенте. // Статья. // Африка: основания для нового старта. Ежегодник. Африканские исследования. М.: Изд-во РУДН, 2011 г. 197-210.
23. Курылёв К.П. Российско-украинское сотрудничество в обеспечении безопасности в Черноморском регионе. // Статья. // Вестник РУДН, серия История России. Россия, Москва: Изд-во РУДН, 2011, №1. С. 120-133.
24. Курылёв К.П. Специфика интеграционных процессов в СНГ. // Статья. // Ежегодник. СНГ: проблемы, поиск, решения. М.: Изд-во РУДН, 2009 г. С. 22-32.
25. Курылев К.П. Украина в системе региональной безопасности. // Статья. // Материалы Второй международной научно-практической конференции «Эволюция Содружества Независимых Государств: достижения и проблемы. Москва, РУДН, 12-13 ноября 2010 г. М.: Изд-во ЭКОН-ИНФОРМ, 2010. С. 146-155.
26. Лебедева М. М. Внешняя политика: исчезновение или перезагрузка? [Электронный ресурс] / М. М. Лебедева // Внешняя политика: вопросы теории и практики / Под ред. П. А. Цыганкова. – М.: МГУ, 2009. – С. 32-42. – Режим доступа до джерела: <http://www.mgimo.ru/files/111514/4714e9b738a42cbaaafdea0f44e4709c.doc>
27. Лебедева М. М. Сравнительная политология, мировая политика, международные отношения: развитие предметных областей / М. М. Лебедева, А. Ю. Мельвиль // Полис. – 1999. – № 4. – С. 130-140.
28. Лузан А. А., Лузан С. А. Украина и Россия: факторы отчуждения и сближения. // «Вестник московского университета». Сер. 12. Политические науки. 2007. №3.
29. Международные организации системы ООН: Справочн. / Сост. А. А. Титаренко. – М.: Междунар.отношения, 1990. – 192 с.
30. Мировая политика и международные отношения: Учеб. пособие / Под ред. С. А. Ланцова, В. А. Ачкасова. – СПб: Питер, 2008. – 443 с.

31. Нарочницкая Н.А. Украина: историческая ретроспектива и геополитическая перспектива. // «Российский кто есть кто». 2005. № 1.
32. НАТО в Украине. Секретные материалы. Издательство: Европа, 2006 г.
33. Пономарева И. Б. Геополитические факторы внешней политики: современное видение / И. Б. Пономарева // Мировая экономика и междунар. отношения. – 1990. – № 1. – С.35–48.
34. Страны СНГ в системе международных отношений. Издательство: Институт Востоковедения РАН, 2008 г.
35. Чернов С. А. Системный анализ во внешней политике / С. А. Чернов // США: экономика, политика, идеология. – 1998. – № 6. – С.79–89
36. Чуприн К.В. Вооруженные силы стран СНГ и Балтии. Справочник. Издательство: Современная школа, 2009 г.

Додаткова

1. Бариска А. П. К вопросу о возможностях стратегического партнерства Украины и Китая / А. П. Бариска // Світова цивілізація і міжнародні відносини. – 2001. – №2. – С. 142–152.
2. Кокошин А. В поисках выхода. Военно-политические аспекты международной безопасности. – М.: Политиздат, 1989. – 270 с.
3. Кошарна О. CANDU против ВВЭР. Какие реакторы нужны Украине? / Кошарна О. // Сайт центру ім. О. Разумкова. – 18.09.2007. – Реж. дост. до рес.: http://www.razumkov.org.ua/ukr/print.php?lng=UKR&&news_id=516&&address=article;
4. Малышева Д.Б. Конфликты на юге СНГ и на Ближнем и Среднем Востоке. // Мировая экономика и международные отношения. - 1995.- №10 - сс. 32-45.
5. Мирский Г. И. Еще раз о распаде СССР и этнических конфликтах. // Мировая экономика и международные отношения. - 1997. - №2. - с. 12-22.
6. Москвин Л. Б. Многоуровневая система интеграций в СНГ (причины, проблемы, тенденции развития) / Л. Б. Москвин // Вестн. Москов. Ун-та. Сер. 12. Политические науки. – 1999. – №1. – С. 3-17.
7. Brams S. Game Theory and National Security. – Oxford: Blackwell, 1988. – 199 p.
8. Luttwak E. Strategy. – Belknap/Harvard, 1987. – 283 p.